

ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕКАХ. ПОСЛУГИ, ЩО СТАЮТЬ РЕАЛЬНІСТЮ ДЛЯ УКРАЇНИ

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ: АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Пропонуємо вашій увазі продовження статті, започаткованої у попередньому номері журналу. Конкретні факти, які наводяться автором, та їхнє узагальнення свідчать про шляхи вирішення бібліотеками України важливої соціальної проблеми – бібліотечно-інформаційного обслуговування людей з особливими потребами

ПРИЧИНИ інвалідності (крім спадковості) здебільшого зумовлені техногенними і соціальними факторами: порушенням балансу між природою і потребами людини, невчасністю або недосконалістю виховних, профілактичних, регулятивних, лікувальних, реабілітаційних заходів, що покладає на суспільство певні зобов'язання. А це – надання інвалідам соціальної допомоги через матеріальне забезпечення, організацію навчання, працевлаштування, медичну, психологічну, інформаційну підтримку (доступ до інформації, її переклад, представлення на різних носіях, адаптація інформаційних джерел тощо).

Вчені стверджують, що лише сукупність всіх видів допомоги здійснює цілісний реабілітаційний вплив, а недостатня реабілітованість зумовлена їхнім розривом чи епізодичністю [1, 7]. З цього твердження можна зробити висновок: постійне забезпечення інформацією (джерелами інформації) є необхідним видом соціальної допомоги, без якої неможлива повноцінна реабілітація людей з особливими потребами.

Дефіцит інформації позначається на інтелектуальному рівні особи, ускладнює її комунікацію із суспільством. І як наслідок – може призвести до численних обмежень у життєдіяльності: фізичних (ізоляція людини), трудових (складність працевлаштування), матеріальних (малозабезпеченість), освітніх (погіршення навчальної діяльності, неспроможність отримати бажану освіту, професію), творчих (збідненість уяви, фантазії) та ін. Тому публічна бібліотека повинна визначити ступінь і можливості своєї участі у задоволенні інформаційних, освітніх, культурних потреб людей з інвалідністю.

Оскільки проблема поки що не розкрита в науковій літературі, **мета статті полягає в тому, щоб окреслити теоретичні аспекти проблеми обслуговування людей з обмеженнями у життєдіяльності в публічній бібліотеці і підходи до її вирішення, узагальнити зміни в діяльності загальнодоступних бібліотек України за роки незалежності.**

Зміни в обслуговуванні людей з особливими потребами торкнулися не тільки організаційних форм, а й напрямів, змісту, технології роботи. Новим в інформаційній діяльності публічних бібліотек стало створення банків адресно-реквізитних та інформаційних даних про лікувальні, реабілітаційні центри,

спецсанаторії, організації соціального захисту; установи, що займаються питаннями працевлаштування та усиновлення інвалідів-сиріт; підприємства, котрі виготовляють спецобладнання; спеціалізовані дошкільні і навчальні заклади, де інваліди можуть отримати середню та вищу освіту; громадські об'єднання, благодійні фонди, які займаються проблемами людей з функціональними обмеженнями в регіоні, країні, за кордоном.

Важливо, що фактографічна інформація була представлена в друкованому вигляді і на веб-сайтах бібліотек. Прикладами останнього можуть бути випуски інформаційного бюлетеня (Рівненська ОУНБ), інформаційного довідника (ЦБ ЦБС для дітей м. Миколаєва).

Нове законодавство України зумовило зростання попиту на правову інформацію людей з інвалідністю. Проведене автором дослідження дозволяє дійти висновку, що у роботі щодо задоволення такого попиту існують невикористані резерви співпраці публічних бібліотек і громадських об'єднань.

Так, Одеське міське товариство інвалідів з 1995 р. здійснювало юридичні консультації за телефоном. Аналіз запитань за кілька років показав, що 60% з них пов'язані з пільгами на комунальні послуги, 10% – стосувалися сімейного кодексу, 20% – торкалися юридичних питань спадщини, а ще 10% – будівельних проблем. Щорічно правову допомогу отримували в середньому 200 осіб, що є невеликою часткою від загальної кількості інвалідів міста [2, 10].

З подібними запитаннями зверталися і до публічних бібліотек. Оскільки вони є типовими для пересічної людини, доцільно було б їх систематизувати, а відповіді на них збирати і розміщувати в інформаційній зоні бібліотеки. Її працівники могли б також готувати тематичні добірки статей, юридичних консультацій з періодичних видань і передавати їх для ознайомлення у товариство, залучати до консультацій за заздальгідь визначеними темами студентів-старшокурсників юридичних вузів та інформувати про цю послугу правління товариства в режимі вибіркового розповсюдження інформації, обслуговувати юриста-консультанта.

Комп'ютерні технології й Інтернет відкрили перед публічними бібліотеками нові можливості в опе-

Н. Ашаренкова

ративному забезпеченні правовою інформацією, наприклад, через віртуальну довідково-бібліографічну службу, доступ до повнотекстових баз правових документів тощо. Побудована у такий спосіб співпраця буде корисною всім: людям з фізичними обмеженнями і членам їхніх родин, публічній бібліотеці, громадському об'єднанню. Офіційним оформленням її може стати двосторонній договір, один із пунктів якого слід присвятити взаємним зобов'язанням щодо організації, форм, способів забезпечення інвалідів інформацією правового змісту.

Дані державної статистики свідчать, що на тлі зниження народжуваності у країні зростає дитяча інвалідність. Виховання, навчання, лікування таких дітей у домашніх умовах, а згодом їхнє самоствердження, працевлаштування, – важкий іспит для родин. Тому інформаційна підтримка батьків з цих питань стала одним із напрямів діяльності бібліотек для дітей. Цінним є те, що соціально корисна інформація доповнювалася систематизованим переліком електронних адрес установ, організацій, благодійних фондів у нашій країні і за кордоном, розгорнутими анотаціями стосовно призначення, профілю діяльності, видів можливої допомоги [3].

Новим аспектом роботи бібліотек для дітей можна вважати участь в організації благодійної допомоги інвалідам та їхнім родинам. Вони проводили ярмарки і аукціони, виставки-розпродажі виробів декоративно-прикладного мистецтва, акції „Подаруй інтернату книгу”, безкоштовні екскурсії, консультації лікарів, психологів, вчителів початкових класів, бібліотекарів. Деякі заходи стали регулярними. Так, наприклад, щорічно до Дня Києва організовувалися краєзнавчі автобусні екскурсії для хворих на ДЦП дітей та їхніх батьків (бібліотека-інформаційний центр ЦБС Шевченківського р-ну м. Києва).

При обслуговуванні дорослого читача також відбувалося поєднання бібліотечної і соціальної роботи. Зокрема, у книгозбірнях працювали пункти обміну насінням між городниками-любителями і благодійної допомоги малозабезпеченим сім'ям (збір речей, книг, іграшок з подальшою передачею у районні центри соціальної допомоги); надавалися юридичні та інші консультації; формувалися банки соціально-побутової інформації (рішення місцевої влади, правові документи з питань пенсійного забезпечення, соціальних і податкових пільг, розклади руху міжміського транспорту, роботи ЖЕКів, поліклінік тощо).

При обласних, міських публічних бібліотеках створюються служби знайомств, проводяться Дні милосердя. Разом з іншими закладами культури вони беруть участь у щорічних всеукраїнських акціях „Милосердя”.

Особливо помітною ця інтеграція є в сільській місцевості, де бібліотекар часто виконує функції соціального працівника: обслуговує інвалідів і людей похилого віку книгами вдома, до нього звертаються за порадою, допомогою в оформленні пенсій, субси-

дій, а також з іншими питаннями, пов'язаними з повсякденним життям. Можна погодитися з думкою, що „без соціальної роботи з окремими категоріями населення суспільна значимість бібліотек знизиться” [4, 15]. Одним із прикладів її визнання місцевою владою може бути створення соціальних центрів у невеликих селах, у структуру яких увійшли сільські бібліотеки (Київська область, Поліський р-н).

Невід'ємною складовою роботи публічних бібліотек за роки незалежності стала допомога в отриманні середньої і вищої освіти. Використання нових носіїв інформації, комп'ютерних технологій і засобів телекомунікацій дозволило привнести в цю діяльність нові види бібліотечних послуг: проведення віртуальних уроків та екскурсій, надання у користування CD-ROM з навчальними програмами, комп'ютерного часу для підготовки учнями контрольних робіт, рефератів, самостійного вивчення іноземних мов.

Для того, щоб діти з важким ступенем інвалідності могли скористатися пропонованими послугами, спілкуватися між собою, розвивати творчі здібності, Центральна бібліотека ЦБС для дітей м. Миколаєва розробила і представила на конкурс у 1999 р. проект „Ти у світі не один (Бібліотеки на допомогу дітям-інвалідам)”. Вперше такий проект в Україні отримав грант Міжнародного фонду „Відродження”. В результаті його впровадження було придбано 6 комп'ютерів з модемами і кольоровими принтерами, які встановили вдома у хворих на ДЦП дітей. За допомогою серверу, розміщеного в цій бібліотеці, їх об'єднали в мережу.

За короткий строк працівники бібліотеки допомогли дітям оволодіти комп'ютерною грамотністю, користуватися Інтернетом. Реалізація проекту стала прикладом консолідації зусиль публічної бібліотеки, зацікавлених організацій і відомств, комерційних фірм міста, спеціалістів у поліпшенні умов життя, навчання, розвитку дітей-інвалідів.

Значення цього проекту полягає і в тому, що після отримання загальної середньої освіти ці діти зможуть продовжити навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) країни, світу через дистанційну форму. В Україні і за кордоном зростає кількість ВНЗ, які пропонують вищу освіту саме в такий спосіб, розробляючи для цього умови вступу, навчальні і методичні матеріали, кваліфікаційні вимоги до випускників тощо.

В останні роки в Україні активізувався рух громадських організацій, батьків за інтегроване навчання дітей-інвалідів у середніх і вищих навчальних закладах. Таку можливість їм надано у провідних державних і приватних ВНЗ, які готують фахівців найсучасніших професій.

Проте вибіркові дослідження показали, що в навчальній діяльності студентів з особливими потребами існують труднощі. Здебільшого вони пов'язані з уповільненою технікою письма, низьким темпом читання, порівняно з існуючою нормою, ускладнення-

ми у запам'ятовуванні термінів, невмінням аналізувати, виділяти головну думку в тексті. Викладачі відзначають їхню низьку здатність до самостійної роботи, яка займає сьогодні провідне місце в навчальному процесі вищої школи [5, 12-13].

У подолання цих труднощів можуть зробити внесок публічні бібліотеки, починаючи з дошкільного і молодшого шкільного віку. Для цього в педагогіці розроблено програми різнобічного розвитку дитини, наприклад, „Уроки уяви”, „Фантазії на тему краси”, „Я – людина, і світ навколо мене” та ін. Їхньою метою є розвиток навичок читання, уяви, уваги, пам'яті, абстрактного і конкретного мислення. В процесі реалізації програм передбачено використання елементів ігротерапії, казкотерапії, арттерапії та інших сучасних методик корекційно-розвиваючої роботи з дітьми-інвалідами. Вони спрямовані на реалізацію (стимуляцію) психічних, інтелектуальних, естетичних, творчих резервів дитини, формування у неї позитивного ставлення до навколишнього світу.

Заняття у бібліотеці для дітей проводяться в ігрових формах, що мають одну спільну рису: відсутність готової інформації. Її діти шукають самі: читають книжки, дитячі журнали, вводять нові поняття, дають визначення діям, предметам, явищам природи, вигадують казки, ігри. У наступні періоди розвитку вони доповнюються читанням вголос художньої і науково-пізнавальної літератури, творчими завданнями, бесідами, роздумами про прочитане та ін.

Робота з текстом вчить їх методів інтелектуальної діяльності: сприймати, осмислювати прочитане, аналітично обробляти інформацію. Важливо, щоби заняття в бібліотеці проходили спільно з дітьми, які розвиваються нормально, – таке спілкування допоможе впевненіше увійти у доросле життя.

Показником інформаційної культури є пізнавальна активність людини і вміння орієнтуватися в освітньому просторі. Ці якості відкривають для інвалідів перспективу отримати належну професійну підготовку. Сучасні види зайнятості висувають більші вимоги до інтелектуального рівня та професійних знань, вмінь і навичок їх самостійно отримувати, а не до фізичного стану людини. Наприклад, англійська фірма „Ремплой”, що входить у число 125 кращих фірм світу за якістю вироблених товарів і послуг, використовує працю хворих на ДЦП людей. Тим часом висновки дослідження студентської аудиторії нашо-вхують на думку, що у своїй освітній діяльності бібліотеки для дітей, юнацтва приділяли мало уваги формуванню інформаційної культури користувачів, що заважало продуктивному засвоєнню програм ВНЗ.

Важливим ресурсом соціально-культурної реабілітації людей з обмеженими можливостями є власна творчість. Вчені вважають, що „творча активність є вищим рівнем розвитку активності як властивості особистості і характеризує людину як яскраву індивідуальність...” [6, 345]. Вона підтримує і розвиває творчий потенціал людини, її прагнення до самовира-

ження і саморозвитку, формує відчуття повноцінності життя.

„Успіх чи невдача нашого життя визначається не стільки дефектами ества, скільки ступенем використання здібностей і якостей, що в нас закладені”. Ця думка шведського психолога Е. Карлсона доведена численними прикладами життя відомих людей, які мали фізичні і сенсорні вади: Юлія Цезаря, Ярослава Мудрого, Ф. Рузвельта, М. Островського, Лесі Українки, Дж. Байрона, В. Гете, Л. ван Бетховена, К. Цюлковського, В. Дікуля, П. Луспекаєва та ін.

Допомога публічних бібліотек у розвитку творчих здібностей і самовираженні людей з інвалідністю стала невід'ємною складовою роботи з обдарованими і талановитими особистостями. Для надання цьому процесу цілеспрямованого і комплексного характеру, бібліотеки спільно з творчими спілками, творчими об'єднаннями інвалідів, регіональними фондами культури, соціальними службами для молоді, благодійними фондами розробляли і втілювали у життя спеціальні програми: „Обдаровані діти – майбутня еліта нації” (Миколаївська ОБД), „Талановита молодь – майбутнє України” (Черкаська ОБЮ) та ін. У них було поставлено конкретні завдання, визначено послідовність дій, обсяг і засоби здійснення роботи, її терміни, фінансове забезпечення, виконавців, очікувані результати.

Незважаючи на спільну мету, кожна програма мала власне обличчя. Для розвитку творчих здібностей у дітей передбачалися практичні заняття з малювання, ліплення, роботи з природними матеріалами, зустрічі у майстер-класах з професійними митцями, індивідуальна робота з дітьми з фізичними обмеженнями, проведення обласного конкурсу літературної творчості з подальшою публікацією робіт у збірках, альманахах та ін.

Молодих людей з інвалідністю, які мали здібності до літературної, художньої творчості, бібліотека для юнацтва запросила до участі у заочному конкурсі. Заслугове на увагу постановка завдань, спрямованих на гармонійний розвиток особистості: обрати літературного героя і „спорудити” йому пам'ятник, описати (намалювати, зліпити) його проект; намалювати героя української казки і написати свою версію казки; зробити ілюстрації до майбутньої збірки власних творів, скласти вірш-буріме, перекласти улюблений художній твір іншою мовою та ін. Кращі роботи експонувалися в бібліотеці, а згодом були представлені на обласному телемарафоні „Повір у себе”.

Робота бібліотек за програмами збільшує завантаженість працівників, підвищує їхню відповідальність, але водночас створює позитивний імідж установи, надає можливість поліпшити її матеріальний і технічний стан, сприяє творчому тандему з партнерами.

Не секрет, що в нашому суспільстві по-різному ставляться до людей з обмеженнями у життєдіяльності. Це ставлення варіюється від розуміння, жалю,

співчуття, бажання допомоги – до неприйняття і байдужості.

Останнім часом у культурології застосовується поняття „культура інвалідів”. Сутність його полягає в тому, що люди з фізичними і сенсорними вадами утворюють окрему групу ідентичності з власною субкультурою. Вона проявляється у дотриманні спільних цінностей, у художніх формах відображення оточуючої дійсності, свого образу життя залежно від наявних функціональних обмежень. Культурна ідентичність об'єднує інвалідів як спільноту, надає їм життєву енергію, дозволяє спілкуватися між собою засобами мистецтва. Вона не тільки допомагає їм стати повноправними членами суспільства, а й довести, що інвалідність відноситься до особливих (а не негативних) явищ, сприяє взаєморозумінню, діалогу з іншими культурами [7, 13].

У цьому контексті важливий соціальний ефект має популяризація творчості таких людей. Цікавим починанням стала мистецька акція у бібліотеках для дітей ЦБС Голосіївського р-ну м. Києва „Віддай людині крихітку себе”, яка включала огляд творчості молоді під гаслом „Інвалідне крісло – не перешкода для життя”.

Творчі напрацювання було представлено на виставках вишивок студентки університету „Україна” і художніх творів незрячих дітей „Наше відчуття світу”, презентаціях збірок віршів і журналу „Джин”, на сторінках якого друкувалися твори дітей-інвалідів. А роботи членів гурту „Художнє ліплення з солоного тіста” – не тільки данина національним традиціям, прояв поваги до ручної праці, злет фантазії, а й терапевтичний засіб покращення сенсорики і психомоторної діяльності.

Для оприлюднення художніх, графічних робіт людей з інвалідністю працівники цієї ЦБС організували цикл художніх виставок під назвою „Голосіївський осінній вернісаж”. На них експонувалися твори, зібрані в Галереї творчості інвалідів „Ми духом незламні”, заснованої при благодійному фонді допомоги вченим-інвалідам по зору „Візаві”. Збільшення виставкової площі в бібліотеках району у 2004 р. дозволило організувати 10 персональних і колективних художніх виставок.

Характерною рисою цієї акції стало об'єднання молодих і досвідчених митців, постійне розширення тематики виставок, представлених на них видів мистецтва (петриківський розпис, розпис на тканині у техніці батік), кола учасників, до яких приєдналися аматори із Всеукраїнської організації інвалідів „Знання-Інтелект”, юні художники із соціально-реабілітаційного центру для дітей, спеціальної школи-інтернату для слабкозорих дітей з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу та ін.

Важливо, що в бібліотеках для дітей поряд із творами дітей з особливими потребами демонструвалися роботи учнів загальноосвітніх шкіл. Для них

проводилися бесіди про творчість митців з інвалідністю, які зробили вагомий внесок у світову культуру, зустрічі з художниками Народної академії творчості інвалідів, Галереї творчості інвалідів. На ознайомлення місцевої спільноти з творчістю дітей-інвалідів спрямовувалися щорічні районні фестивалі (бібліотека-інформаційний центр ЦБС Шевченківського району м. Києва).

Розгортанню мистецького руху людей з фізичними і сенсорними вадами сприяв всеукраїнський арт-проект „Ми духом незламні”. На виставках творів образотворчого мистецтва і літератури свої роботи презентували не тільки митці-інваліди, а й фахівці культури, мистецтва – учасники „Руху за підтримку людей з обмеженими можливостями”. Експозиції розміщувалися в національних, державних, обласних бібліотеках, ЦБС, громадських організаціях, музеях, художніх галереях міст України. Такий підхід відповідає одному із положень „Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів”, затверджених ООН у 1994 р. Згідно з ним, люди з інвалідністю повинні брати участь у культурному житті на рівноправній основі.

Ці та інші творчі акції, проекти наближали культуру інвалідів до широких верств населення, укріплювали її суспільне визнання, утверджували демократичний принцип рівності права кожного громадянина на творчий розвиток і самовиявлення.

Для розширення кола спілкування осіб з функціональними обмеженнями, їх залучали до участі в конкурсах, вікторинах, концертах, презентаціях книжкових виставок, бібліотечних вечорах, літературних святах, засіданнях клубів за інтересами, які проводилися в публічних бібліотеках. Позитивною рисою цих заходів була їхня адресованість людям певного віку, інтересів, захоплень, де всі разом могли з цікавістю для себе провести дозвілля, знайти однодумців, отримати відповіді на запитання, виявити власні таланти і здібності. Але, як правило, в них брали участь лише ті, хто не мав суттєвих зорових, слухових вад.

У людей з патологією слуху (глухі, ті, хто чує погано, пізноооглухі) і зору (сліпі, слабкозорі) існують найбільші обмеження у спілкуванні. Для виправлення ситуації організаторам масових заходів потрібно докласти певних зусиль, використати зв'язки з громадськими об'єднаннями інвалідів, спеціальними бібліотеками. Якщо в аудиторії присутні особи з вадами слуху, важливо зорієнтувати виступаючих на чітку, уповільнену і доволі голосну мову. Коли серед запрошених є глухі, необхідно запросити перекладача, який володіє тактильно-жестовою мовою, і намагатися максимально поєднати усну і візуальну інформацію (перегляд фрагментів відеофільмів, слайд-програм, наочних матеріалів – книжок, таблиць, діаграм, схем, малюнків, картин, фотографій тощо).

У тому випадку, коли серед присутніх є сліпі і слабкозорі люди, потрібно „закріпити” за ними помі-

чників – бібліотекарів, інших відвідувачів, або запросити разом з ними супроводжуючих, які б коментували події, що відбуваються в залі, на сцені, розповіли б про оформлення, присутніх, тобто певною мірою компенсували нестачу візуальної інформації.

Ознайомлення зі звітами роботи обласних бібліотек і ЦБС показало їхню майже 100-відсоткову активність у проведенні заходів, приурочених до Всесвітнього дня інвалідів, Всесвітнього дня людей похилого віку. Вони були насичені цікавим змістом і формами, орієнтованими на різні вікові групи людей з обмеженнями, проводились у стінах бібліотек і поза ними, за участю читачів книгозбірень, спонсорів, представників місцевої влади, громадських організацій і мали одну спільну рису – наповненість теплотою та щирістю, увагою до людей із складною долею, але не обділених талантом, потягом до життя, творчості. Створення такої атмосфери є важливим елементом анімації (від лат. – оживляти) особистості, пов'язаної із задоволенням широкого спектра її потреб, у тому числі духовних.

Разом з тим, відзначимо, що організація дозвілля людей з інвалідністю в публічних бібліотеках не набула систематичного характеру. Значною мірою це зумовлено об'єктивними причинами: непристосовані приміщення, відсутність спеціального обладнання, повільним оновленням фондів, скороченням штатів бібліотечних працівників, їхньою неповною трудовою зайнятістю та ін.

Зважаючи на це, доцільною вбачається участь загальнодоступних бібліотек у дозвілєвій роботі спеціальних бібліотек, громадських товариств інвалідів, їхніх осередків. Для прикладу: в Одеському міському товаристві інвалідів у 1990-ті роки постійно працювали 8 реабілітаційно-дозвілєвих клубів і об'єднань за інтересами (спортивний, художній, жіночий, молодіжний, шахово-шашковий клуби і клуб автомобілістів, літературне об'єднання, музично-поетична студія). Забезпечення інформаційних потреб членів і керівників клубів, їхніх читачьких інтересів, допомога сценарними матеріалами, участь у розробці програм, запрошення цікавих людей із числа своїх відвідувачів на засідання клубів, проведення виїзних книжкових виставок, оглядів літератури можуть стати постійним внеском публічних бібліотек в організацію дозвілля людей з інвалідністю.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про позитивні зрушення у вирішенні проблеми обслуговування інвалідів у публічних бібліотеках України. Якщо на початку 1990-х рр. можливість змін більше нагадувала міф, то зрештою він поступово перетворювався на реальність. Але ця реальність була неоднозначною. В ній поєдналися традиції і новації в організації, методиці, технології обслуговування людей з інвалідністю, спорадичність і системність у наданні бібліотечних, консультаційних, довідкових послуг, усталеність стереотипів професійної свідомості й творчі пошуки у визначенні

змісту інформаційної, освітньої, соціальної, дозвілєвої роботи, напрямів співпраці із зацікавленими установами, громадськими організаціями, благодійними фондами.

Перетворенню у реальність сприяли формування правового поля незалежної України і розробка законодавства для бібліотек, орієнтація суспільства на принцип соціальної справедливості та рівності прав кожного громадянина у доступі до інформації, знань, художніх цінностей, упровадження інформаційно-бібліотечних технологій і відкритість зарубіжному доśвіду, новий погляд бібліотечного співтовариства на публічну бібліотеку як інформаційний, громадський, культурний центр.

Виявлені тенденції в обслуговуванні інвалідів представлені по-різному і в різному обсязі у практиці роботи обласних, міських, районних, сільських бібліотек. А це наслідок існування „ножиць” між рівнем і темпами їхнього розвитку в різних регіонах країни, типах поселень. Реальністю є неоднакові можливості для участі публічних бібліотек у соціокультурній реабілітації людей з обмеженнями у життєдіяльності. Тому вирішення поставленої проблеми виходить за суто бібліотечні межі і набуває політичної, соціальної, культурної ваги.

Духовність суспільства, ступінь його досконалості значною мірою визначається ставленням до соціально вразливих верств населення, створенням належних умов для їхнього повноцінного життя і особистого розвитку.

Список використаної літератури

1. Про додаткові заходи щодо соціального захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями: Розпорядж. Президента України від 3.12.2003 № 397 // Праця і соціальний захист населення: Бюл. систематизованого законодавства України. – 2004. – № 2. – С. 6-7.
2. На пути к равноправию. 1989 – 2004: Опыт пятнадцатилетней работы общества инвалидов. – Одесса, 2004. – 98 с.
3. «Скорая информационная помощь» для семей, имеющих детей с ограничениями в жизнедеятельности. Адреса, телефоны и другая информация... / ЦБ для детей, Центр информ. поддержки семьи. – Николаев, 2002. – 22 с.
4. Трофимова Р.А. Библиотека как фактор социальной защиты населения // Библиотечное дело. – 1996. – № 2. – С. 77-79.
5. Таланчук П.М. Актуальні проблеми виховання та навчання людей з особливими потребами // Актуальні проблеми виховання та навчання людей з особливими потребами: Зб. наук. пр. – К.: Ун-т «Україна», 2002. – С. 9-16.
6. Кульчицька О.І., Музика О.О. Зовнішні та внутрішні чинники мотивації творчої активності обдарованої особистості // Духовність як основа консолідації суспільства: Аналіт. розробки і пропозиції науковців та практичних працівників. – К., 1999. – Т. 16. – С. 342-348.
7. Чаднова І.В. К проблеме мультикультурного обслуживания населения // Вестн. БАЕ. – 2002. – № 4. – С. 12-14.